

Fabrikanten en fabrieken

De presentatie van de fabriek

De fabrieken waren niet alleen ruimtes waarin geproduceerd werd, gebouwen waarin de arbeiders hun dagelijks brood verdienden; ze waren ook het trotse bezit van de fabrikanten. Er zijn vele uitingsvormen van de pracht en praal van de fabrieken. Op allerlei manieren werden de fabrieken, fabrikanten en het personeel voor het nageslacht vastgelegd.

Gedenkboeken, foto's, schilderijen en tegeltableaus zijn daar uitingsvormen van. Veelal werden die objecten bij jubilea aangeboden door het personeel. Soms ook kwam het initiatief van de fabrikanten, die zichzelf of de fabriek wilden laten vereeuwigen.

De fabriekspresentatie gebeurde altijd zo gunstig mogelijk. De zondagse pakken die de arbeiders op sommige groepsfoto's dragen, getuigen daarvan. Maar ook de briefhoofden, soms fraai gestileerde kunstwerkjes, vertellen dat verhaal.

De wollenstoffenfabriek Gebroeders Diepen liet bij haar honderdjarig bestaan in 1908 een gedenkboek samenstellen. Diepen begon daarmee een traditie, want ook in 1933, 1948 en 1958 verschenen er over haar onderneming gedenkschriften van bekende Tilburgse schrijvers. Veel auteurs van fabrieksgedenkboeken zien juist bij de door hen beschreven instelling het bewijs geleverd voor goed ondernemerschap. Ook de samenstellers van de boeken over de firma Diepen ontkomen hier niet aan, maar daarnaast geven zij in woord en beeld veel informatie over de fabriek en haar geschiedenis.

Navolging

In 1958 presenteerde N.V. Wollenstoffenfabriek Gebroeders Diepen zich nog eens met een van kleurenfoto's van het fabrikageproces voorziene uitgave, waarin de toekomst optimistisch tegemoet werd gezien. In 1972 werd het meer dan 160 jaar oude bedrijf op Korvel gesloten en kwamen 175 werklieden op straat te staan. Een van de oudste Tilburgse textielfabrieken verdween daarmee.

Herdenkingsboeken zoals die van Diepen zijn er voor zover bekend maar weinig geweest in Tilburg. Een heel opmerkelijk, van een geruite stofomslag voorzien boek, bracht AaBe uit bij de herdenking van de 150-jarige textielbedrijvigheid van de familie Van den Bergh. Onder de titel "Kleding en het Aa-

Be ervan" wordt een uitvoerige moedegeschiedenis gepresenteerd, geschreven door R. Broby-Johansen. Het laatste deel van het ruim 400 bladzijden tellende boek bestaat uit een bijdrage van de Brabantse volksschrijver Antoon Coolen, die vooral de ondernemerslust van de Van den Berghs in de 19e en 20e eeuw beschrijft. De bedrijven AaBe en BEKA, twee van de grootste Tilburgse textielfabrieken, komen daarbij uitvoerig aan bod.

De wijze waarop Diepen en later AaBe de fabriek presenteerden, heeft in Tilburg weinig navolging gevonden.

Foto's

Wat wel op grotere schaal plaatsvond was het fotograferen van fabriek en personeel. Al in het laatste

kwart van de vorige eeuw werden regelmatig foto's gemaakt waarbij arbeiders met in hun midden de fabrikant voor de lens poseerden. Voorbeelden van vóór 1900 van dit soort opnames zijn er onder meer van de fabrieken van Janssens de Horion, C. Mommers, A & N Mutsaerts en H. Eras. Deze laatste kreeg in 1885 een fraaie uit diverse foto's en tekeningen bestaande compositie aangeboden ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de firma als stoomfabriek.

In de 20e eeuw zette deze traditie zich voort. Vooral jubilea van de fabriek, de directeur of een personeelslid vormden een aanleiding om groepsfoto's te maken.

In deze eeuw ontstond ook de gewoonte om de fabrieksgebouwen fotografisch vast te leggen. Zo presenteerde 35 Tilburgse textielfabrikanten zich in 1920 met foto's (of tekeningen) van hun bedrijf in een overzicht van het Brabantse bedrijfsleven getiteld "Noord-Brabant's nijverheid in beeld". Een aparte wijze van afbeelden vormde de luchtfotografie. De primeur had hierbij de firma Pieter van Dooren aan de Hilvarenbeekseweg. In 1922 werd deze fabriek door de KLM gefotografeerd. De opname ging als reclamemiddel dienst doen en werd gebruikt voor ansichtkaarten en op het briefpapier. Binnen en-

De fabriek van Van den Bergh-Krabbedam (BEKA) aan de St.-Josephstraat in 1904. Aquarel, 71 x 127 (108 x 160) cm. Gesigneerd 'G. Röder'.

